

ISO SUOMEN KIELIOPPI TYPOLOGIN SILMIN

Arviolin tässä kirjoituksessani Isoa suomen kielioppia kielitypologisesti näkökulmasta. Kun typologi tekee maailmanlaajuista vertailevaa tutkimusta laajan kielitoksen avulla, hän käyttää lähteinään saatavilla olevia yksittäiskielten tutkijoiden laatimia kuvauksia, ensisijaisesti referenssi-kielioppeja. Typologian (ja yleisemmin yleisen kielitieteen) ja yksittäiskielten deskription välinen suhde on kaksisuuntainen. Toisaalta typologi on riippuvainen yksittäiskielten tutkimuksista — laajassa otoksessa voi parhaimmillaankin olla vain muutama kieli, joiden osalta analyysin voi perustaa ensisijaisesti omaan tutkimukseen tai kielentuntemukseen. Typologista tutkimusta on siis mahdotonta tehdä ilman yksittäiskielten tutkijoiden tarjoamaa materiaalia. Toisaalta taas typologinen tieto auttaa yksittäiskielten tutkimusta suhteuttamalla kielen ilmiöt maailman kielistä laajemmin saatua tutkimustietoon ja tarjoaa näin välineitä tutkimuksen kohteena olevan kielen kielikohtaisten ilmiöiden ymmärtämiseen ja analysointiin.

Tässä kirjoituksessa tarkastelen ISK:a typologin silmin lähinnä edellisestä näkökulmasta: arviolin siis ensisijaisesti sen soveltuvuutta typologin referenssi-kieliopiksi ja vertaan sitä maailman kielistä viime aikoina kirjoitettuihin kielioppeihin. Otan toki huomioon sen, ettei ISK:n ensisijainen kohderyhmä ole (suomea taitamattomat) yleislingvistit. Katson tämän näkökulman kuitenkin olevan hyödyllinen kieliopin arvioinnissa. ISK on laajuudessaan, kattavuudessaan ja ajantasaisuudessaan niin suurenmoinen teos, että olisi enemmän kuin toivottavaa, että siitä laadittaisiin englanninkielinen laitos kansainvälisen tiedeyhteisön tarpeisiin. Toivon voivani tuoda esiin joi-

takin näkökohtia siitä, mitä tällaisessa kansainvälisessä laitoksessa voitaisiin edelleen ottaa huomioon. Jälkimmäiseen näkökulmaan liittyen esitän myös joitakin huomioita siitä, kuinka yleislingvististä tietoa on hyödynnetty ISK:n analyyseissä suomen kielen rakenteista; tässä keskityn negaation käsittelyyn.

ISO SUOMEN KIELIOPPI TYPOLOGIN REFERENSSIKIELIOPPINA

Kieliopin kirjoituksessa voidaan erottaa kaksi vastakkaista lähestymistapaa: kielen rakenteiden kuvaus voi edetä muodosta merkitykseen tai merkityksestä muotoon. Edellisessä tapauksessa lähtökohdaksi otetaan kielen muodot, elementit ja rakenteet ja kuvataan, mitä kukin niistä tekee, mikä on kunkin funktio ja suhde muihin kielen rakenteisiin ja elementteihin. Jälkimmäisessä lähtökohdassa taas on joukko kielellisiä funktioita — funktionaalisia alueita (engl. *functional domains*), kuten tempus tai referenssi — ja kielioppi tarkastelee näiden kommunikatiivisten funktioiden kielellistä koodausta. Perinteisessä kieliopinkirjoituksessa muotolähtöinen lähestymistapa on ollut vallitseva. Kieliopissa on ollut kullekin kielen sanaluokalle omistettu luku, joka on kuvannut sanaluokan jäsenten eri muodot ja niiden tehtävät kielen järjestelmässä, ja lauseopin osuudessa on lyhyesti käsitelty eri sanaluokkien tehtäviä lauseissa. Viime vuosikymmeninä kieliopinkirjoitukseen on vähitellen tullut yleislingvistisempiä sävyjä. Muotolähtöinen lähestymistapa on jatkunut tiettyjen perinteiden ja myös joidenkin uusien teoriakehysten puitteissa kirjoitetuissa kielioppeissa, mutta varsinkin

typologisen lähestymistavan myötä merkityslähtöisyys on nostanut päätään. Kielten vertailtavuus perustuu ennen kaikkea merkitykseen, ja kysymyksenasettelut ovat yhä enemmän kääntyneet merkityslähtöisiksi — miten kuvaamani kieli koodaa jotakin tiettyä funktionaalista aluetta, kuten modaalisuutta tai omistusta? Lähestymistavan muuttuminen on ollut myös käytännön sanelemaa sikäli, että referenssikielioppien huomattavin lukijakunta etenkin pienten kielten osalta ovat nimenomaan yleislingvistit ja tylogit. Suuri osa nykyään ilmestyvistä kieliopista on vahvasti merkityslähtöisiä ja sisältää esimerkiksi roolien merkintää, fokusta, kieltoa sekä tempusta, aspektia ja modusta käsitteleviä lukuja.¹ Funktiolähtöisyys lisää kieliopin käytettävyyttä referenssikielioppina yleislingvistisessä tutkimuksessa. Mikään kielioppi ei tietenkään voi olla pelkästään funktiolähtöinen. Kieliopin on (ensin) kuvattava kielen muotokategoriat siinä laajuudessa, että se voi viitata niihin esittäessään, miten kieli eri funktionaalisia alueita koodaa.

ISK jakautuu kolmeen pääosaan: »Sanoiin», »Rakenteeseen» ja »Ilmiöihin». Näistä kaksi ensimmäistä esittelee suomen fonologiaa, morfologiaa ja erilaisia morfosyntaktisia konstruktioita, ja ne ovat siten lähinnä muotolähtöisiä. Kolmannessa osassa on sekä muoto- että merkityslähtöisiä lukuja. Muotolähtöisiä ovat esimerkiksi luvut Sijamuotojen syntaksia ja semantiikkaa, Kongruenssi ja Sanajärjestys, kun taas esimerkiksi luvut Määräisyys ja viittaaminen, Modaalisuus ja Kysymykset ovat selvästi merkityslähtöisiä. Muotolähtöiset luvut ovat tässä osiossa vähemmistönä, ja

voidaankin kysyä, miksi ne ylipäätään on niputettu samaan jaksoon funktiolähtöisten kanssa. Johdannon mukaan (s. 29) »Ilmiöt»-osa sisältää toisaalta merkityslähtöisiä lukuja ja toisaalta lukuja, joiden käsittelemät ilmiöt eivät luontevasti kytkeydy mihinkään yksittäiseen kategoriaan. Yleisluontoinen otsikko »Ilmiöt» toki kattaa nämä molemmat tapaukset, mutta ainakin minussa herää kysymys, onko valintaan mahdollisesti vaikuttanut se, ettei kolmesta ISK:n pääosasta tulisi sivumääriltään kovin eripituisia. Kieliopin käytettävyyteen valinta ei tietenkään liiemmin vaikuta.

Merkityslähtöisten lukujen olemassaolo on erittäin tervetullut piirre ISK:ssa. Onnistunut rajaus ja terminologinen uudennos on erilaiset ohjailevat lausumat yhteen lukuun kokoava käsite direktiivi, jota näkee jonkin verran käytettävän eri kielten referenssi-kieliopissa. Merkityslähtöisyyttä olisi ollut mahdollista myös lisätä esimerkiksi käsittelemällä sijaluvun ja osittain myös kongruenssiluvun sisältöä luvussa, jonka aiheena olisi lauseen semanttisten roolien merkintä. Jos ISK:n mahdollisessa kansainvälisessä laitoksessa joudutaan karsimaan johdannossa (s. 29) mainittuja päällekkäisyyksiä eri lukujen välillä, on toivottavaa, että karsintaa tehdään ensisijaisesti muotolähtöisistä luvuista.

Kuten johdannossa (s. 17) todetaan, ISK on teoriapohjaltaan moniaineksinen eikä perustu kauttaaltaan johonkin tiettyyn teoriamalliin. Se myös kuvaa kohdekielensä luonnollista kieltä käyttäen eikä nojaa jonkin tietyn teorian formalismeihin. Tässä mielessä se siis istuu siihen deskriptiivisen kieliopinkirjoituksen perinteeseen, jota

¹ Huomattakoon, että eri kielissä kieliopillistuvat eri funktionaaliset alueet ja näiden sisällä eri distinktiot. Kieliopinkirjoittajan on kiinnitettävä huomiota siihen, että hän kuvaa kieltä sen omista lähtökohdista, siis identifioi juuri ne funktiot, jotka kyseisessä kielessä kieliopillistuvat (vrt. Frajzyngier ja Shay 2003), eikä sellaisia, jotka siinä tunnettujen kielten pohjalta oletetaan olevan.

Dixon (1997) kutsuu peruskielioppiteorian (*Basic Linguistic Theory*) mukaiseksi. Kielitieteen historia ja nykyisyys vilisee erilaisia kielioppiteorioita, joista ei niiden vanhentunutta välttämättä jää kovinkaan monia oivalluksia tai käsitteitä elämään; peruskielioppiteoria integroi näistä teorioista itseensä käsitteet, jotka ovat käyttökelpoisia ja vievät kielitieteellistä ajattelua eteenpäin. Muunlaista teoreettista valintaa ei kukaan varmaan olisi ISK:lta odottanutkaan, ja se on myös typologin näkökulmasta juuri oikea. Kielitypologi joutuu silloin tällöin tekemisiin kielioppien kanssa, jotka ovat hyvin vaikealukuisia tai jopa käyttökelttomia, koska ne on kirjoitettu jonkin tietynä ajankohtana pinnalla olleen, jo vanhentuneen teoriakehyksen ja siihen kuuluvan formalismin mukaan. Esimerkkinä mainittakoon monista Etelä-Amerikan kielistä 1960- ja 1970-luvuilla tagmeemiikan minimalisen formalismin mukaisesti kirjoitetut kieliopit. Mitä enemmän kielioppi käyttää sellaista keskeistä peruskäsitteistöä, josta suurin osa lingvisteistä on pitkälti yhtä mieltä, sitä kauemmin se säilyy käyttökelpoisena hakuteoksena.

Typologisessa tutkimuksessa on yhä enenevässä määrin kysyntää tiedolle rakenteiden diakronisesta taustasta. ISK:ssa on tehty tiukka raja synkroniaan. Käsiteltävien rakenteiden ja ilmiöiden historiallisesta taustasta ei satunnaisia mainintoja lukuun ottamatta sanota mitään; ainoita poikkeuksia lienee sivun 1545 lause »*Epä-* on alkuaan kieltoverbin partisiippimuoto.» Tämä on ymmärrettävää jo teoksen laajuuden kannalta, eikä ISK:n lukija varmaan diakronista tietoa kieliopista etsisikään, sillä sitä on saatavilla muualtakin fennistisestä kirjallisuudesta. Suomea taitamattoman ja fennistiikkaa tuntemattoman typologin ei kuitenkaan ole helppo päästä käsiksi tällaiseen tietoon. ISK:n mahdolliseen kansainväliseen laitokseen voisikin olla hyödyllistä sisällyttää jon-

kin verran diakronista tietoa lyhyiden mainintojen ja kirjallisuusviittausten muodossa.

Vuoden 2005 Kielitieteen päivien ple-naariesitelmässään ISK:n päätoimittaja Auli Hakulinen mainitsi kieliopin tekijöiden hyödyntäneen lähinnä ruotsin, viron, saksan ja englannin vastaavista kielioppihankkeista saamia kokemuksia, ja myös suomalaisessa keskustelussa ISK:a on aiempien suomen kielioppien lisäksi verrattu lähinnä muista eurooppalaisista kielistä kirjoitettuihin kielioppeihin. Keskustelussa on korostunut ISK:n deskriptiivisyys verrattuna aiempien suomen kielioppien ja monien muiden eurooppalaisten kielten kielioppien preskriptiivisyyteen. Suomen kielioppiperinteessä deskriptiivisen otteen korostaminen on tervetullutta, ja se on erittäin tärkeää myös ajatellen ISK:n käyttöä typologin referenssikielioppina, kun suomesta voidaan saada nyt laajempi ja todenmukaisempi kuva. Maailmanlaajuisesta näkökulmasta deskriptiivisyyden ja preskriptiivisyyden suhde näyttyy kuitenkin eri valossa. Koko kysymys deskription ja preskription suhteesta voi nousta esiin vain sellaisten kielten kohdalla, joilla on ylipääntään olemassa standardoitu kielimuoto. Suuresta osasta maailman kieliä kirjoitetut ja kirjoitettavat kieliopit ovat automaattisesti puhtaan deskriptiivisiä.

Tilanne on samantyyppinen myös puhekielen suhteen tehtyjen ratkaisujen osalta: suomen kieliopinkirjoitusperinteessä on uutta, että puhekieli on saanut niin paljon huomiota ISK:ssa, mutta kysymys puhutun ja kirjoitetun kielen suhteesta kieliopissa on relevantti vain niiden kielten suhteen, joita kirjoitetaan merkittävässä määrin. Typologin käyttämistä referenssikielioppeista suuri osa perustuu väistämättä vain puhuttuun kieleen, joten niihin verrattuna ISK ei ole mitenkään erityisen puhekielipainotteinen. ISK eroaa kuitenkin niistä olennaisesti taustalla olevien puhekieliaineistojen määräs-

sä ja puhekielen tutkimuksen metodien käytön laajuudessa. Sen voi sanoa olevan maailmanlaajuisestikin edelläkävijä siinä, kuinka monipuolisesti puhekielen tutkimuksen metodeja on käytetty, ja sisältävän tämän vuoksi referenssikieliopeissa uudenlaista tietoa ja näkemystä puhutusta kielestä. Kun samantapaista tietoa on joskus tulevaisuudessa saatavissa myös muiden kielten referenssikieliopeista, myös kieltenvälistä typologista tutkimusta on mahdollista laajentaa näille alueille. Typologisesti voidaan tutkia mitä tahansa kielen osaluuetta, mutta käytännössä tutkimusta rajoittaa se, miten tietoa on referenssikieliopeissa ja muissa lähteissä eri kielistä saatavilla. Edellytys nimenomaan puhekielille ominaisten piirteiden typologiselle tarkastelulle on, että referenssikieliopit käsittelevät niitä, ja tässä ISK tekee tärkeän avauksen.

Typologinen tutkimus voi hyötyä suuresti siitä, että myös referenssikielioppeihin saadaan yhä enemmän deskriptiivistä tietoa niiden standardoitujen kielten puhekielestä, joissa kirjakielen asema on kieliopinkirjoituksessa perinteisesti vahva. Eräs potentiaalinen ongelma typologisessa tutkimuksessa nimittäin on standardi- ja ei-standardikielen välinen vinouma, joka koskee varsinkin Euroopan kielten kuvauksia suhteessa muiden maanosien kielten kuvauksiin. Pääasiassa standardoituun kieleen perustuvat Euroopan kielten kieliopit voivat luoda sen harhakuvan, että jotkin piirteet ovat Euroopan kielten alueellisia piirteitä, vaikka ne todellisuudessa olisivatkin tulosta yleisistä standardoimiseen ja kirjoitettuun kieleen liittyvistä kehityksistä.

ISK:n tekijöiden on täytynyt tehdä päätöksiä myös siitä, miten paljon perinteistä fennististä terminologiaa on ollut tarvetta uudistaa. Termien uudennoksiin otetaan kantaa muissakin tässä Virittäjän numerossa olevissa ISK:n arvioissa; tässä haluan

kommentoida asiaa kansainvälisen yleislingvistisen terminologian kannalta. ISK:ssa on tehty joitakin selvittäviä terminologisia uudennoksia, jotka ovat myös tuoneet perinteistä fennististä terminologiaa lähemmäs kansainvälisiä käytäntöjä. Tervehtullutta on esimerkiksi termin *attribuutti* hylkääminen ja termin *määräte* laajentaminen myös substantiivien määrittäisiin. Toisaalta aspektuaalisen *imperfekti*-termin perinteisestä käytöstä viittaamassa menneen ajan verbimuotoon ei ole luovuttu. Tällaiset idiosynkraattiset käytöt monimutkaistavat tilannetta, kun suomen kielestä puhutaan kansainvälisillä foorumeilla. On tietysti mahdollista käyttää perinteistä fennististä termiä suomeksi kirjoitettaessa ja kansainvälisen käytännön mukaista termiä muilla kielillä kirjoitettaessa. Sellaisessa tapauksessa kuin termin *imperfekti* käyttämisessä tempuskategoriasta en kuitenkaan näe mitään syytä pitää kiinni perinteisestä fennistisestä termistä. *Imperfektistä* tullaan fennistiikassa ennemmin tai myöhemmin luopumaan; mielestäni ISK olisi ollut oikea paikka muutoksen tekemiseen.

ISK:ssa käytetään termiä *tunnus* kaikista taivutuselementeistä, ja termiä *pääte* voidaan tämän lisäksi käyttää viittaamaan spesifisemmin sijan ja persoonan merkitsimiin (ks. huomautusta s. 85). Kansainvälisessä terminologiassa tällaista kahtiajakoa ei tunneta ja kaikkiin suomen taivutuselementteihin on viitattava termillä *pääte* (*suffiksi*). Jokaisen kielen kuvauksessa termit tarkoittavat tietysti hieman eri asiaa, muun muassa siksi, että niissä kieliopillistuneet kategoriat eroavat toisistaan. Kansainvälisen ymmärrettävyyden vuoksi on tärkeää löytää kielikohtaisille kategorioille sellaiset termit, jotka ovat mahdollisimman hyvin linjassa yleisten käytäntöjen kanssa.

Kansainvälisten käytäntöjen suhteen ongelmallinen voi olla myös yhtäläisyysmerkin käyttö kaksisahmotteisen mor-

feemirajan merkkinä (esim. *hypä=t=ty*, s. 137), sillä se voi sekoittua yleisesti käytössä olevaan kliitin merkintätapaan (esim. *kielioppi=kin*). Pätevää vaihtoehtoa en tässä kuitenkaan osaa ehdottaa. Myös *v:n* foneettinen merkintä kaipaa kommentointia: Sivulla 37 on mainittu muutama kohta, joissa poiketaan IPA:n foneettisesta aakkostosta, ja annetaan ymmärtää, että tämä olisi kattava lista poikkeuksista. Kuitenkin myös *v:n* merkintä poikkeaa IPA:sta.² Se kuvataan puolivokaaliksi (s. 38–39) mutta siitä kuitenkin käytetään frikatiivin foneettista merkkiä [v]; oikea merkintä olisi [v̥]. ISK:ssa käytetty merkintätapa on kyllä aivan mahdollinen yksinkertaistus, mutta se pitäisi sitten myös mainita IPA:sta teytyjen poikkeusten joukossa.

Toimiakseen referenssikielioppina suomea taitamattomille yleislingvisteille ISK:n mahdollisen kansainvälisen laitoksen olisi annettava sekä morfeemittaiset glossit että sujuvasanaiset käännökset kaikista esimerkeistä. ISK:ssa on niin runsaasti esimerkkejä, että kaikkien esimerkkien glossaaminen ja kääntäminen tekisi kirjasta huomattavasti paksumman. Tällaisen laitoksen mahdolliset tekijät joutuvatkin miettimään, kuinka paljon esimerkkejä voidaan ottaa mukaan. Variaation kuvauksessa taas eri varianttien alueellisen ja sosiaalisen statuksen luonnehtiminen on tärkeää kansainväliselle yleisölle kirjoitettaessa — suomen puhuja tietää ilman eri mainintaa, että *inspis* (s. 47) on puhekieltä, mutta toisaalla tämä vaatii selvennystä. Koska ISK:n aineistosta suurin osa on kuitenkin kirjoitettua standardikieltä, olisi taloudellisinta merkitä tästä poikkeavat esimerkit.

ISK:n sisällysluettelo ja hakemisto ovat kattavia, niin kuin hyvässä referenssikieliopissa tuleekin olla. On kuitenkin ongel-

mallista, että kirjan alussa on vain yleisluontoinen, lukujen otsikot sisältävä sisällysluettelo, ja yksityiskohtaisemmat, väliotsikot sisältävät sisällysluettelot on sijoitettu kunkin luvun alkuun. Referenssikieliopin käyttäjä tarvitsee yksityiskohtaista sisällysluetteloa muodostaakseen kuvan siitä, mitä tietoa etsiä mistäkin kohtaa kirjasta, ja sen sijoittaminen helposti löydettävään paikkaan heti alkuun lisäisi kirjan käytettävyyttä. Pelkkä pääotsikko ei kerro kovinkaan hyvin, mitä kaikkea sen taakse kätkeytyy; esimerkiksi otsikko »Referointi» ei välttämättä kerro kieliopin ensi kertaa avaavalle, mistä kaikesta luvussa on kyse, vaikka siinä otsikko onkin hyvä sille kokonaisuudelle, jota luvussa käsitellään.

NEGAATIO ISSOSA SUOMEN KIELIOPISSA TYPOLOGISEN JA YLEISLINGVISTISEN TIEDON VALOSSA

ISK antaa vaikutelman kieliopista, jonka kirjoittajilla on hyvä käsitys kuvaamiensa ilmiöiden typologisesta ja yleislingvistisestä taustasta. Siitä on kuitenkin ilmeisen tietoisesti jätetty pois typologiset viittaukset ja vertailut muihin kieliin (sivun 1431 maininta aspektin ilmaisemisesta muissa kielissä on ainoita paikkoja, jossa edes jonkinlaista vertailua esitetään). Todettakoon, että esimerkiksi L. Hakulinen (1979) tekee jonkin verran tällaista typologista vertailua. Ongelmana vertailevan tiedon mukaanottamisessa on tietysti sen saatavuus. Vaatisi erillisen tutkimusprojektin, jos kaikista kieliopin kohdista haluttaisiin kerätä pätevää typologista tietoa, eikä ISK tietenkään ole oikea paikka tällaiselle kattavalle vertailulle. Jonkin verran vertailua muihin kieliin kieliopissa voisi kuitenkin olla fennis-

² Kiitän Martti Vainiota tästä huomautuksesta.

tistä lukijaa palvelemissa. Merkittävien suomen kielen yleisesitysten jatkajana ISK voisi esimerkiksi tarjota jonkinlaista päivitystä Hakulisen (1979) esittämille vertailulle, kun typologinen tietämys on viimeisen neljänneksen vuosisadan aikana lisääntynyt valtavasti. Tässä jaksossa arvioin tarkemmin kiellon käsittelyä ISK:ssa.

ISK kuvaa suomen kielen kieltojärjestelmän kattavasti. Tässä esittämäni kriittiset huomiot ovat käsittelyn ansioiden rinnalla vähäisiä. Sivulla 135 sanotaan kiellon olevan merkitty kieltoverbirakenteessa sekä apu- että pääverbissä, mutta varsinaisessa kieltoluvussa pääverbin kieltolauseessa esiintyvää muotoa kutsutaan yhdeksi kiellon »saattoilmiöistä» (s. 1535, 1548). Tällainen ristiriita eri kieliopin osioiden välillä johtunee kieliopin laajuudesta ja siitä, että eri kirjoittajat ovat olleet vastuussa eri osioista. Varsinaisessa kieltoluvussa esiintyvä näkemys, jonka mukaan leksikaalisen verbin muoto ei ole itsessään kielteinen, on rakenteen analyysinä onnistuneempi — eihän leksikaalisen verbin muodossa ole ilmiäntä kieltoa ilmaisevaa ainesta, ja kun rakenne vertautuu useisiin samantapaisiin rakenteisiin eri kielissä, analyysi saa myös typologista tukea (ks. Miestamo 2004). Termin *kieltomuoto* käyttö viittaamassa leksikaalisen verbin kieltoverbikonstruktiossa esiintyvään muotoon on sikäli harhaanjohtava, että se tuntuu sanovan, että muoto olisi kielteinen. Tässä mielessä onnistuneempi termi olisi *konnegatiivi*, joka yksinkertaisesti kertoo, että muoto esiintyy yhdessä kieltoverbin kanssa. Selvä puute on, ettei suomen kieltojärjestelmässä niinkin keskeistä ilmiötä kuin kieltopartitiivia mainita pykälässä 1615, jossa luodaan yleiskatsaus kieltoon ja kieltolauseisiin ja jonka on siten tarkoitus toimia johdantona kielen kieltojärjestelmään tutustuttaessa.

ISK:ssa käytetään termiä *kieltohakuinen* viittaamaan yleisesti aineksiin, jotka

tyypillisesti esiintyvät kieltolauseissa tai muissa merkitykseltään kielteisissä konteksteissa (s. 1535, 1547), ja termiä *negatiivisesti polaarinen* käytetään kapeammasa merkityksessä sellaisista kieltohakuisista elementeistä, joilla on myös positiivisesti polaarinen pari (*kuitenkaan* vs. *kuitenkin*). Supisuomen termi *kieltohakuinen* on erittäin onnistunut, mutta termin *negatiivisesti polaarinen* käyttäminen kapeammasa merkityksessä on ristiriidassa kansainvälisen käytännön kanssa — englannin kielessä tämä termi (*negative polarity*) tarkoittaa yleensä juuri sitä, mitä ISK kutsuu kieltohakuisuudeksi. Parempi ratkaisu olisi määritellä termit *kieltohakuinen* ja *negatiivisesti polaarinen* synonyymiksi. Negatiivisen polarisuuden käyttäminen kapeammasa merkityksessä ei ole välttämätöntä kieltohakuisuuden täsmällisen käsittelyn kannalta. Vaihtoehtoiset termiparit *kielto-* ja *myöntöhakuinen* sekä *negatiivisesti* ja *positiivisesti polaarinen* riittävät tarvittaessa eksplisiittisesti kontrastoimaan positiivista ja negatiivista polarisuutta. Sivun 1549 taulukossa on painovirhe: *milloin po. milloin-kaan*.

ISK:n mukaan esimerkissä *Anne oli monesti mennyt kertomaan valvojalle tai Opolle, kun se ei hyväksynyt jotakin* (s. 1536) objekti ei kiellon vaatimasta partitiivimuodosta huolimatta ole -semanttisesti kiellon alassa, koska on olemassa jotakin, jota Anne ei hyväksy (siis sen olemassaoloa ei kielletä). Tämä analyysi vaikuttaa kuitenkin virheelliseltä: tässähän nimenomaan kielletään jonkin hyväksyminen, joten objekti on ilman muuta kiellon alassa. Se, ettei objektin olemassaoloa kielletä, on toki totta, mistä kielii pronominin *jotakin* valinta kieltohakuisen ilmauksen *mitään* sijasta, mutta tämän vaikutusala-analyysin kannalta se on irrelevanttia. Toinen vaikutusalaan liittyvä ongelmallinen tulkinta koskee esimerkkiä (g) (s. 1538–1539): *Onneksi ku-*

kaan katselijoista ei loukkaantunut. Esimerkille on annettu kaksi vaihtoehtoista vaikutusalatulkintaa: 'ei ollut ketään katselijaa, joka olisi loukkaantunut' (kvanttoripronomini kiellon vaikutusalassa) ja 'kaikkiin katsojiin pätee, että he eivät loukkaantuneet' (kielto kvanttoripronominin vaikutusalassa). Logiikan kannalta nämä tietysti ovat synonyymisiä tulkintoja, mutta kielellisesti jälkimmäinen tulkinta on mielestäni ongelmallinen, sillä muoto *kukaan* selittyy nimenomaan siten, että se on kiellon vaikutusalassa; toinen tulkinta edellyttää sanan *kukaan* vaihtamista sanaan *kaikki*, mutta tällöin olemme jo tekemisissä eri lauseen kanssa (jos kohta se onkin merkitykseltään loogisesti ekvivalentti).

Esitän vielä muutaman kieltolukua koskevan terminologisen huomion. Pykälässä 1619 käsitellään ilmiötä, jota Horn (1985) kutsuu *metalingvistiseksi kielloksi*. Hornin artikkeli on mainittu kirjallisuusviitteenäkin pykälän kohdalla, mutta termiä *metalingvistinen kielto* ei ole käytetty. Sen käyttäminen selkeyttäisi käsiteltävää ilmiötä nimeämällä sen ja suhteuttamalla sen siten paremmin yleiseen pragmaattiseen teoriaan. *Epä-* ja *ei-*alkuisten sanojen käsittelyssä (s. 1545–1546) ei mainita *kontraarisen* ja *kontradiktorisen* oppositiota kuin sivumennen; tämä on kuitenkin olennainen ero näiden muotojen merkitysten välillä, joten niiden käsittely ensisijaisesti tämän opposition valossa olisi toivottavaa.

LOPUKSI

Ison suomen kieliopin ilmestyminen on merkittävä tapaus myös yleisen kielitieteen näkökulmasta, sillä se tarjoaa ennennäkemättömän laajan ja perusteellisen lähteen suomen kielestä kielitypologien ja muiden yleislingvistien käyttöön. Fennistit kritisoiivat toisinaan tylogista tutkimusta siitä, että suomen kielen käsittelyssä on virheel-

lisyyksiä. Kriitikissä on usein kyse vain erilaisesta näkökulmasta, mutta joskus todellakin esiintyy selvästi virheellisiä esimerkkejä ja analyysejä. Yksi merkittävä syy tällaisiin ongelmiin on käytettyjen lähteiden riittämättömyys — maailman kielten yleiseen tilanteeseen nähden suomesta on toki saatavilla paljonkin tasokasta tietoa, mutta tylogisen tutkimuksen edetessä ja laajetessa tiedon tarve on rajaton. ISK:n laajuisen, maailmanlaajuisestikin harvinaisen perusteellisen ja tasokkaan referenssikieliopin saattaminen kansainvälisen tiedeyhteisön ulottuville olisi merkittävä parannus tilanteeseen. Suosittelen lämpimästi kansainväliselle yleisölle suunnatun englanninkielisen laitoksen toimittamista. ■

MATTI MIESTAMO

Sähköposti:

matti.miestamo@ling.helsinki.fi

LÄHTEET

- DIXON, ROBERT M. W. 1997: *The rise and fall of languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FRAJZYNGIER, ZYGMUNT – SHAY, ERIN 2003: *Explaining language structure through systems interaction*. Typological studies in language 55. Amsterdam: John Benjamins.
- HAKULINEN, AULI 2005: Ison suomen kieliopin ratkaisuja ja näköaloja. Plenaa-riesitelmä XXXII Kielitieteen päivillä Tampereen yliopistossa 19.5.2005.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 4., korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.
- HORN, LAURENCE 1985: Metalinguistic negation and pragmatic ambiguity. – *Language* 61 s. 121–174.
- MIESTAMO, MATTI 2004: Suomen kieltoverbikonstruktio tylogisessa valossa. – *Virtitjää* 108 s. 364–388.